Голові разової спеціалізованої вченої ради
PhD 15881, доктору юридичних наук, професору,
завідувачці відділу дослідження проблем
кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного
інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
Наталії ГЛИНСЬКІЙ

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, старшого дослідника Нетеси Наталії Володимирівни на дисертацію Копчі Вадима Володимировича «Кримінологічна характеристика та запобігання виправдовуванню, визнанню правомірною, запереченню збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників», подану до разової спеціалізованої вченої ради Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю «081 – Право»

Ознайомлення з дисертаційною роботою Копчі В.В., а також вивчення підготовлених ним наукових публікацій дають підстави констатувати, що дисертант загалом досяг мети дослідження та виконав поставлені наукові завдання.

Актуальність теми дослідження. В умовах триваючої збройної агресії РФ проти України одним із ключових елементів гібридної війни залишаються інформаційні впливи, спрямовані не лише на виправдовування загарбницької політики держави-агресора в очах власного населення та світової спільноти, а й на формування та підтримку лояльного ставлення до таких дій з боку населення країни, яка стала об'єктом нападу, з метою підриву довіри до національних інституцій, послаблення суспільної єдності й створення сприятливого ґрунту для поширення колабораційних настроїв. За таких обставин виправдовування, визнання правомірною чи заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, а також глорифікація її учасників є не лише проявами протиправної інформаційної діяльності, а й важливим складником забезпечення воєнної агресії, що становить реальну загрозу

НДІ ВПЗ ім. АКАД. В. В. Сташиса НАПрН України
Вхідний № 08-01-55
від 05. 02. 2026 р.
Відповідальна особа _____ підпис

національній безпеці України. Водночас глорифікація агресора та інші форми виправдовування його дій не виникають стихійно, а є, серед іншого, результатом багаторічного цілеспрямованого пропагандистського впливу, ефективність якого значною мірою зумовлювалася відсутністю мовних бар'єрів, тривалим перебуванням в єдиному геополітичному просторі, добрим розумінням ворогом особливостей національного менталітету, існуванням так званої «історичної пам'яті», а також недостатнім рівнем медіаграмотності окремої частини населення. Усе це обумовлює своєчасність і беззаперечну актуальність дослідження кримінологічної природи цього явища, його детермінант, особи правопорушника та системи запобігання, що відповідає сучасним потребам як кримінологічної науки, так і правозастосовної практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обраний напрям дослідження узгоджується із пріоритетними напрямами розвитку кримінологічної науки, а також положеннями стратегічних документів у сфері національної, інформаційної та кібербезпеки, а також із планами наукової діяльності Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 7 від 26 жовтня 2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати дослідження є достатньо обґрунтованими. Їх аргументованість забезпечується достатньо чітким визначенням та узгодженням між собою мети й завдань дослідження, логічністю викладення матеріалу, що забезпечує послідовний перехід від теоретичного аналізу до формулювання авторських висновків і практичних рекомендацій, а також використанням комплексу взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання (діалектичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, логіко-

юридичний, герменевтичний, структурно-функціональний, конкретно-соціологічні методи та ін.). Такий методологічний інструментарій дозволив автору комплексно дослідити кримінологічні аспекти кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК України, поєднавши історико-правовий, порівняльно-правовий та власне кримінологічний аналіз, а саме: охопити питання історичного розвитку явища глорифікації, зарубіжного досвіду криміналізації, сучасного стану, детермінації, особи правопорушника та системи заходів запобігання.

На користь належного рівня наукового дослідження свідчить й те, що В.В. Копча критично проаналізував наукові позиції з питань, що стосуються теми дослідження, послідовно й помірковано оцінив наявні здобутки й недоліки, окреслив та обґрунтував власну думку з вивчених питань. Матеріал викладено грамотно, доступно, логічно послідовно.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною нормативною, теоретичною та емпіричною базою дослідження. Автором опрацьовано положення Конституції України, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, інших законів та підзаконних нормативно-правових актів, кримінального законодавства зарубіжних країн та міжнародно-правових документів, достатню кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з кримінології, кримінального права, соціології, психології, історії та інших наук, що стосується досліджуваної проблеми (всього 253 джерела).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані Офісу Генерального прокурора про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування у період з 2022 р. по 2025 р., відомості статистичної звітності Державної судової адміністрації України щодо осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання у 2022 – 2024 рр.; результати аналізу 600 вироків, що містяться в ЄРСР за період за 2022-2025 рр.; результати анкетування співробітників

правоохоронних органів з питань латентності досліджуваного явища.

Ці та інші показники свідчать про цілісний характер дисертаційної роботи В.В. Копчі, її теоретичну й практичну значущість, а також вказують, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації мають достатній ступінь наукової обґрунтованості та є достовірними.

Загальний обсяг дисертації складає 242 сторінки. Із них основний текст роботи – 190 сторінок.

Структура дисертації В.В. Копчі є логічно вибудованою та класичною для дисертацій з кримінології, а також у достатній мірі узгодженою з визначеними дисертантом завданнями, об'єктом і предметом дослідження. Основний текст роботи складається зі вступу, чотирьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків до розділів та загальних висновків. Висновки до дисертації загалом відбивають отримані автором наукові результати і можуть вважатися достатньою мірою обґрунтованими.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, визначається насамперед тим, що рецензована робота є першим в Україні дисертаційним кримінологічним дослідженням, присвяченим кримінологічному аналізу явища виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України та глорифікації її учасників, що містить науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення системи запобігання цим кримінальним правопорушенням.

У дисертації міститься низка положень, що підтверджують особистий внесок здобувача у розвиток кримінологічних знань про виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України та глорифікацію її учасників. Так, до найбільш вагомих результатів дисертаційного дослідження слід віднести запропонований дисертантом підхід до осмислення механізму заподіяння шкоди кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 436-2 КК України. Автор обґрунтовує, що відсутність персоніфікованого потерпілого є однією з причин високої латентності таких діянь, а суспільно небезпечний вплив проявляється через поширення

відповідних інформаційних наративів, здатних трансформувати адресата інформації у потенційного носія та ретранслятора ідей виправдовування чи глорифікації агресора.

Позитивної оцінки заслуговує також виокремлення автором шести груп підвищеного ризику осіб, схильних до вчинення глорифікації, та формулювання щодо кожної з цих груп диференційованих заходів запобіжного впливу, що відповідає сучасним кримінологічним уявленням про необхідність індивідуалізації профілактичної діяльності та підвищує практичну цінність проведеного дослідження.

Так само вагомим здобутком дисертанта слід визнати запропоновану ним комплексну систему запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 436-2 КК України, яка охоплює взаємопов'язані заходи загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального рівнів, що свідчить про прагнення автора розглядати запобігання не як сукупність окремих рекомендацій, а як цілісну багаторівневу систему протидії інформаційним проявам збройної агресії. При цьому на особливе схвалення, як беззаперечне положення наукової новизни, слід указати виокремлення ним серед заходів спеціально-кримінологічного запобігання використання програм переорієнтації антисуспільних установок через роз'яснювальну роботу, що дозволило йому вийти за межі традиційних закликів до посилення контролю чи підвищення патріотичного виховання і запропонувати працювати зі зміною криміногенних установок особи, що, на наше переконання, додає дослідженню прикладної кримінологічної цінності.

Викликає науковий інтерес й методологічний підхід автора до вивчення зарубіжного досвіду криміналізації глорифікації, зокрема, симетричне дослідження кримінально-правових механізмів інформаційного супроводу збройного конфлікту, за якого дисертант разом із криміналізацією в Україні виправдовування та глорифікації збройної агресії Російської Федерації паралельно розглядає законодавчі рішення держави-агресора щодо встановлення кримінальної відповідальності за підтримку України.

Може бути підтримане й обґрунтування дисертантом положення про доцільність декриміналізації відповідних діянь у приватному спілкуванні з переведенням їх до категорії адміністративних правопорушень, а також тези про зміну мотиваційного підґрунтя глорифікації агресора – від переважно ідеологічно зумовленої поведінки до прагматичної, пов'язаної з базовими потребами населення. Встановлення останньої тенденції свідчить про усвідомлення дисертантом важливості поєднання запобіжних заходів із суто ідеологічної протидії із заходами, спрямованими на усунення соціально-економічних передумов, що сприяють поширенню відповідних кримінально караних проявів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані: у *науково-дослідній роботі* – для подальшого розроблення кримінологічної характеристики, детермінації, а також запобігання виправдовуванню, визнанню правомірною, запереченню збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників; *у правотворчості* – при формулюванні пропозицій щодо вдосконалення положень чинного законодавства України, зокрема щодо розробки державних програм протидії інформаційним загрозам та формування стратегії забезпечення інформаційної безпеки України; у *правозастосовній сфері* – як рекомендації щодо підвищення ефективності запобігання злочинності у досліджуваній сфері; у *навчальному процесі* – під час підготовки відповідних розділів підручників та навчально-методичних посібників із навчальних дисциплін «Кримінологія», «Запобігання злочинності», а так само – у контексті провадження наукової діяльності здобувачами на третьому освітньо-науковому рівні; у *правовиховній сфері* – як методичний матеріал для підвищення рівня правової культури населення та професійної правосвідомості працівників правоохоронних органів.

Апробація результатів наукового дослідження здобувача. Основні положення дисертації були презентовані та обговорені на засіданнях відділу

кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, а також оприлюднені на чотирьох науково-практичних заходах: 1) Всеукраїнській науково-практичній конференції «*Наука у мінливому світі: актуальні дослідження молодих науковців*» (м. Харків, 17 трав. 2023 р.); 2) Міжнародній науково-практичній конференції «*Право і суспільство: актуальні питання і перспективи розвитку*» (м. Полтава, 7 груд. 2023 р.); 3) Міжнародному науково-практичному круглому столі «*Інформаційна агресія в сучасному світі: правовий аналіз та протидія*» (Харків, 21 червня 2024 р.); 4) Міжнародній науково-практичній конференції «*Право і правоохоронна діяльність: актуальні проблеми та перспективи розвитку*» (м. Полтава, 5 груд. 2024 р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Результати дисертації викладені у восьми наукових працях, а саме: у чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України категорії «Б», а також у тезах чотирьох наукових доповідей на науково-практичних заходах. Опубліковані В.В. Копчею праці достатньо повно відображають зміст основних положень і висновків дослідження та дозволяють науковій громадськості ознайомитися з ними.

Оформлення дисертації та дотримання академічної доброчесності. Дисертацію оформлено відповідно до встановлених вимог до такого роду робіт, викладено літературною мовою, науковим стилем.

Ознак порушення дисертантом принципів академічної доброчесності під час ознайомлення з рукописом дисертації та науковими публікаціями здобувача не виявлено.

Загалом **позитивно** оцінюючи дисертацію В.В. Копчі, водночас вважаю за потрібне зауважити, що вона містить **окремі положення, які є дискусійними, суперечливими або такими, що потребують додаткової аргументації або пояснень** здобувача під час прилюдного захисту:

1. Викликає сумнів твердження дисертанта про те, що «Сучасна глорифікація на території України стосується саме глорифікації ворога

(агресора як такого, що здійснив напад, а не глорифікація певного політичного діяча України) та відбувається на *неокупованій* території» (*курсив* – наш) (с. 40 дисертації). Таке формулювання є надто категоричним і не базується ані на законодавчому формулюванні ознак цього кримінального порушення, яке не містить жодних обмежень за територією, ані на реальній картині поширення відповідних проявів. Насамперед незрозуміло, на підставі чого автор виключає можливість здійснення глорифікації на тимчасово окупованих територіях України, де вона, навпаки, нерідко має системний характер та є складовою окупаційної інформаційної політики.

2. Підрозділ 1.2 має назву «Кримінологічний аналіз термінології, що вживається у статті 436-2 Кримінального кодексу України». Водночас виникає запитання, а чим відрізняється кримінологічний аналіз термінів від їх кримінально-правового аналізу? Адже у цьому підрозділі автор аналізує поняття *«виправдовування»*, *«визнання правомірною»*, *«заперечення»*, *«глорифікація»*, які за своєю юридичною природою є саме кримінально-правовими категоріями, а не кримінологічними. Кримінологія традиційно досліджує злочинність як соціальне явище, особу правопорушника, детермінанти злочинності, заходи запобігання. Натомість аналіз змісту понять, що використовуються у диспозиції статті КК України, а також питання тлумачення кримінального закону належать до предмета *кримінально-правової науки*. У зв’язку з цим під час захисту хотілося б почути, які критерії дозволяють відмежувати кримінологічний аналіз законодавчої термінології від її кримінально-правового аналізу?

3. Дисертант зазначає, що ним проаналізовано кримінальні кодекси багатьох країн світу, серед яких: Непал, Китай, Туреччина, Грузія, Латвія, Німеччина, Франція, Іспанія, Казахстан, Вірменія, Естонія, Литва, Польща, Боснія і Герцеговина, Фінляндія, Румунія, Чехія, Словаччина, Перу, Руанда та ін. (с. 73 дисертації). Водночас більшість із цих держав у подальшому викладі матеріалу взагалі не згадаються (наприклад, Грузія, Іспанія, Казахстан, Вірменія, Естонія, Фінляндія, Румунія), натомість аналізується кримінальне

законодавство інших країн, які попередньо не вказувалися (В'єтнам, Південна Корея, Камбоджа та ін.). Також слід відмітити, що в роботі не здійснено належної систематизації результатів проведеного порівняльно-правового аналізу, зокрема, не запропоновано поділу держав на групи хоча б залежно від наявності чи відсутності у їх кримінальному законодавстві спеціальних норм, спрямованих на протидію виправдовуванню, визнанню правомірною, запереченню збройної агресії чи воєнних злочинів або глорифікацію їх учасників. Така непослідовність ускладнює оцінку повноти дослідження. Крім того, порівняльно-правовий аналіз виглядав би більш інформативним, якби охоплював не лише обсяг криміналізації відповідних діянь, а й дослідження санкцій кримінально-правових норм у тих країнах, де встановлено аналогічну кримінальну відповідальність. Це дало б змогу повніше оцінити зарубіжні підходи до визначення характеру та ступеня суспільної небезпечності таких діянь і зробити більш обґрунтовані висновки щодо можливості використання відповідного досвіду в Україні.

Не менш корисною була б і авторська оцінка досвіду кожної з вивчених держав, кримінальне законодавство яких містять спеціальні норми про відповідальність за відповідні діяння, на предмет доцільності чи недоцільності запозичення. Так, аналізуючи досвід криміналізації «глорифікації» за КК Боснії та Герцеговини, дисертант звертає увагу, що український законодавець чітко не визначає, що глорифікація учасників збройної агресії проти України стосується лише тих осіб, щодо яких ухвалено обвинувальний вирок суду (міжнародного чи національного) і які отримали покарання за воєнний злочин. У зв'язку з цим виникає запитання, як сам дисертант оцінює таку законодавчу відмінність? Чи вважає він її недоліком вітчизняного кримінального закону, що потребує усунення шляхом запозичення досвіду Боснії і Герцеговини, чи, навпаки, свідомим і виправданим рішенням українського законодавця?

4. Запропонована дисертантом класифікація чинників, що зумовлюють вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК України, не справляє враження такої, що побудована за єдиним критерієм. Якщо

культурно-ментальні, інформаційно-психологічні, ідеологічні та соціально-економічні чинники є різновидами соціальних детермінант злочинної поведінки, то недосконаліть кримінального законодавства належить до нормативно-правових (інституційних) чинників. Більше того, сумнівним убачається взагалі включення недосконалості кримінального законодавства до цієї системи, адже така недосконаліть може ускладнювати правозастосування або створювати проблеми кваліфікації відповідних діянь, однак сама по собі не є очевидним чинником, який детермінує їх вчинення. До того ж посилання лише на широкий діапазон санкцій за одне й те саме діяння як підтвердження такої недосконалості є поверховим. У зв'язку з цим авторська позиція потребує додаткового обґрунтування.

Крім того, якщо комплексно підходити до дослідження детермінації аналізованого виду кримінально протиправної поведінки, то доцільно було б як самостійну групу виокремити *внутрішньополітичні* чинники. Йдеться насамперед про політичну нестабільність, низький рівень довіри до органів державної влади, прояви корупції, непрофесійність окремих високопосадовців, невдоволення населення певними напрямами державної політики, зокрема, мобілізаційної, прийняття непопулярних політичних рішень, які здатні формувати у частини українського суспільства розчарування у власній державі та її інститутах, що, своєю чергою, навіть за відсутності безпосереднього інформаційного впливу держави-агресора, створює сприятливий ґрунт для ідеалізації альтернативної політичної моделі, яку уособлює держава-агресор. Так само до запропонованої системи детермінант можна було б включити й *зовнішньополітичні* чинники, адже публічна підтримка російських наративів окремими представниками політичних еліт інших країн світу сприяє їх легітимації в міжнародному інформаційному просторі та опосередковано впливає на формування та поширення відповідних поглядів і в українському суспільстві.

5. Певна непослідовність простежується між авторською характеристикою чинників детермінації та запропонованою системою заходів

запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 436-2 КК України. Так, дисертант (небезспірно, на наш погляд) виокремлює як самостійний чинник детермінації недосконаліть чинного кримінального законодавства у досліджуваній сфері, однак при цьому серед заходів спеціально-кримінологічного запобігання не пропонує напрямів, спрямованих на усунення цього чинника шляхом удосконалення кримінально-правового регулювання. На наше переконання, враховуючи важливість індивідуального запобіжного впливу на осіб, які вчинили глорифікацію, а також вказівку самого дисертанта на недосконаліть санкцій ст. 436-2 КК, можна було б запропонувати передбачити серед видів покарань громадські роботи, в тому числі пов'язані з ліквідацією наслідків збройної агресії РФ, відновленням об'єктів інфраструктури, благоустроєм деокупованих територій або наданням допомоги громадам, що постраждали внаслідок бойових дій. Такі заходи могли б не лише сприяти досягненню цілей покарання, а й виконувати важливу виховну та превентивну функцію.

6. Не позбавлена робота й окремих термінологічних та логічних неточностей. Наприклад, на с. 117 дисертації автор пише про «диспозицію кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436^2 КК України…», тоді як диспозицію може мати лише кримінально-правова норма або стаття КК, а не кримінальне правопорушення. Так само простежується й непослідовність у використанні термінології: серед чинників детермінації автор виокремлює інформаційно-психологічні чинники (с. 164 дисертації), однак у подальшому викладі матеріалу без будь-якого пояснення фактично підміняє їх інформаційно-пропагандистськими чинниками (с. 167 дисертації), хоча ці поняття не є тотожними та мають різний зміст й обсяг, адже пропаганда є лише одним із різновидів інформаційно-психологічного впливу і не вичерпує його. Крім того, окремі положення роботи містять і внутрішні суперечності. Зокрема, характеризуючи типові ознаки особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 436-2 КК України, дисертант спочатку констатує, що це особи з достатнім освітнім рівнем (від базової середньої до вищої освіти), а вже в

наступному абзаці вказує, що загалом для такої особи характерним є недостатній освітній рівень (с. 160 дисертації).

Наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованого дисертаційного дослідження, оскільки мають переважно дискусійний та уточнюючий характер, а окремі з них стосуються рекомендацій щодо можливих шляхів покращення змісту роботи.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація **Копчі Вадима Володимировича** на тему **«Кримінологічна характеристика та запобігання виправдовуванню, визнанню правомірною, запереченню збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників»** є самостійним, завершеним науковим дослідженням, в якому розвинуто існуючі наукові положення та отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності забезпечують розв'язання важливого для кримінологічної науки завдання, яке полягає у здійсненні кримінологічного аналізу явища виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України та глорифікації її учасників крізь призму вивчення історії розвитку цього явища, зарубіжного досвіду криміналізації, сучасного стану, чинників детермінації, особи правопорушника, а також у розробленні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення системи запобігання цьому кримінальному правопорушенню.

Зміст дисертації відповідає заявленій автором науковій спеціальності «081 – Право».

Дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення

дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор – Копча Вадим Володимирович за результатами захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю «081 – Право».

Рецензент –
Учений секретар Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший дослідник **Наталія НЕТЕСА**

Підпис Н.В. Нетеса
засвідчую
Інспектор ВК
«05» 08 2026 р.